

בשורת הקתדרה

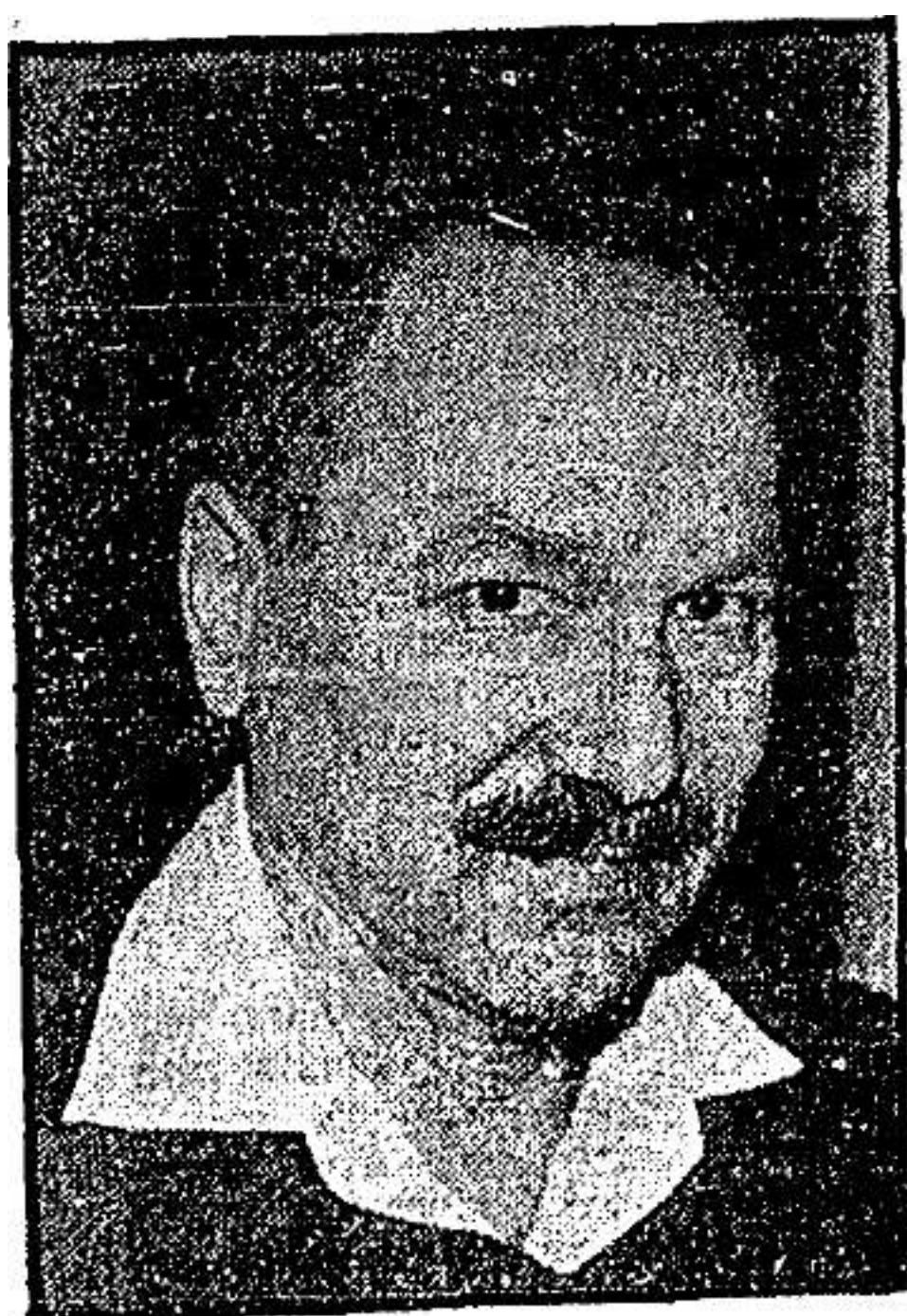
מאת אברהם הגורני

סקרנות אינטלקטואלית, לחפור בהם ולגלות דבר מה על מצבנו כיום — אין בכך כל רע. הן את המיתור-סים זה כבר ניפצנו. עתה הגיעה השעה לחשוף כמה תקוות לעתיד טוב יותר. להביא עלינו התחדשות. אלא מה? לשם כך נחוצה כתיבה שאיננה רק מיומנת. עימותים בין שני הסכים. הסוחר והחלוץ, אינם תורמים למטרה זו. לא במקרה זה.

„ולאחר שהופמד ונתמנה לעזר-הוראה במחלקה לסוציולוגיה, סיפר לחברתו אילנה, כי לא בחר לו דרך זו אלא נבחר לה; כי לא היתה לו דרך אחרת, ולא דווקא משום התואר והיוקרה האקדמיים אלא משום שבימינו רק הקתדרה לבדה, מטעם מהותה, היא עמדה נישאה ומבודדת ומכוונת לבישורת דברים לקהל קשוב. הוא ידע שיהיה לו מה לומר, אם כי עדיין לא ידע שיהיו אלה דברים הכרוכים ברורם של סמותיו החלוציים“ (81)

משוכנע אני, כי צבי לזו המספר מבקש להשמיע לקורא, באמצעות המידע הנמסר כאן, מסר כלשהו. מסר זה מקופל בלשון. והלשון מסגירה את הכשלוץ האמנותי. הגיבור טוען באוני חברתו (דוקטורנטית באותו מוסד אקדמי) „כי לא בחר אלא נבחר“ לדרך שבה הוא הולך (מוסמך, עוזר-הוראה, מרצה וכו'). אין לנו, בגוף היצירה, סימוכין לדברים אלה. אדרבא, האיש נראה כמתעתע בעיני עמיתיו. גם סופר מעיד על תהילתו. עמדה זו היא איפוא או פארודיה על סגנון דיבור של מאמינים כי לשליחות נועדו; או פרי אמונתו התמימה של הגיבור, אמונה שאין לה אחיזה במציאות. העובדה, שלכל המציאות הלשונית הזאת אין קיום מודעת היטב למחבר. הוא מקדים בפתח הפרק את הדברים הבאים: „על אותו משבר ועל האשפוז הקצר שבא אחריו אני חושב בנוף שלישי“ (שם).

ואכן, רק גוף שלישי יכול, כנראה, לומר „שב-ימינו רק הקתדרה לבדה, מטעם מהותה, היא עמדה נישאה ומבודדת ומכוונת לבשורת-דברים לקהל קשוב“ נעיון בקטע ולעינינו תודקנה שרשרות המ (המשך בעמ' 21).

צבי לזו

צבי לזו, „הצטלבות“, (רומאן), „כפרית פו-עלים“, תשמ"ג; 179 עמ'.

צבי לזו ממשיך לספר. הסיפור איננו מרהיב. העלילה איננה מרתקת. ההרגשה הכללית היא ש„א-נחנו הולכים ומתמעטים, מיום ליום“ כדבריו בסיום אך גם את הרגשת ההתמטטות אין הוא מעניק לנו כחוויה אסתטית. זוהי התמעטות עייפה, כתובה במיור-מנות טכנית, החורגת רק לעיתים רחוקות מיושב שהוא נטול חיות ותום אנושיים.

האני המספר, דן נחומי, איננו מסוגל אפילו לצאת מיעתו כהלכה. הכל מתחיל, כמובן, מאי ההתאמה בין אמא לבין אבא. האמא היתה שותקת. האבא היה מתקצף. הוא היה איש עסקים מצליח. היא היתה סגפנית גאה. קרה. והבן לא גמשך לעסקים. הוא בחר בקריירה אנימית של אקדמאים. אבל העלילה מתחלה קודם. בהיות הגיבור תלמיד בשמינית. בך לוויה של שולה מרחבי. בת האלוף. זו אשר מת-אבדת לאחר זמן. כדי שאממה, המתוסכלת מבגידות בעלה, תאמץ אותו אל חיקה. גם ה„אימוץ“ הזה עיף. ממש כמו המאמץ להשיג מינוי אקדמי ולהגיע למעמד של הוראה מעל קתדרה.

זה כבר השכילה הסיפורת הישראלית לכבוש ל- עצמה את האדם האקדמאי הצעיר. העושה את צעדיו הבטוחים לקראת קריירה. לא ייעוד, רחמנא ליצלן. קריירה. כיון שסוציולוג הוא גיבורנו מותר, אולי, להרהר בייחודו הסוציולוגי של טיפוס האדם האקדמי הזה. סביר היה האחד חלוץ והאחר סוחר. על החלוצים ואגדותיהם הן סיפר צבי לזו זה כבר. ואם גם בספר הנוכחי נותן הוא להם פתחון-פה (כגון ליאיר סגל) הרי זה כדי להכין מצע לנהייתו המשונה של הסוצ-יולוג הצעיר אחרי כתיבת של תנועת הפועלים לשעבר. התנהגותו אמנם משונה היא ומביאה אותו לידי אישפוז בבית חולים לחולי רוח, שם הוא מת-חבר אל תמהונת קיבוצית, אבל למקרא גירושיו מאוהדים של א.ב. יהושע, ספר הרואה אור גם כן בתקופה האחרונה — מתבקשת השוואה, שאין בה כדי להחמיא ללזו.

גם א. ב. יהושע משרטט, בין השאר, דיוקן של אקדמאי צעיר, הלא הוא אסא קמינקא. אבל באיזה כשרון הוא מצייר אותו. בעמידתו לפני הסטודנטים. במעבר מ-גמגומי דיון להרצאה מרתקת. במחשבה המתמדת על הזמן האבוד, שעליו לבנוז על דברים של מה בכך, בעיניו. ביחסיו המסובכים עם דינה אשתו הנוטה לשירה ולמיסטיקה. גם אסא הוא משוגע במקצת. בעת התרגשות חובט בעצמו בטירוף. דן נחומי של לזו אין לו אשה ולכן, כנראה, נגזר שהוא עצמו דעתו תיטרף. מה שהוא מחפש שם, בכרכי „הפועל הצעיר“, „האחדות“ ושאר קונצרטים ישנים. אי פעם בימי האגדות, אחד, קדיש לזו, היה מעיין בהם. ה- צורך המשונה של הבן להציג אותם, מטעמים אמנור-תיים, כגורם המסייע לבן להיפלט מן המסלול הא-קדמי — חושף את התהפוכות שעברו עלינו בארץ לזו ימי זגניה ועד לימינו אלה.

„תלמידי במחלקה לסוציולוגיה“ — מסביר לנו המ-לומד הצעיר — „מחבבים נושאים יוצאי דופן, שאני שואב מכתבי-העת העתיקים, יותר מנושאים מפור-רשים ומקובלים על עמיתיי מסגל מדעי-החברה“ (44) מה עושה הסוציולוג שלנו באמצעות אותם כתיבת. שלא נעשה ב-אחרון הפועלים? האם הוא מציג את רעיון העבודה על דרך של קרקס? האם יש לו בשורה חדשה כלשהי. גמגומים. גמגומים. גמגו-מים. „טעם של הרפתקה משונה“ ללא טעם וללא הרפתקה. אם החלומות התמימים של החלוצים הפכו כתבים-עתיקים והדור הצעיר האקדמי עשוי, מתוך

בשורת הקתדרה

(המשך מעמ' 20)

לים הגדולות הטעונות: הוסמך — / לא-בחר-אלא-נבחר / עמדה-נישאה-ומבודדת-ומכוונת-לבשורת-דבר-ריס-לקה-לשוב. הקורא המצוי איננו חייב להיות מצוי אצל העמדה, כי החוקר האמיתי איננו חותר אלא לאישור הישגיו מצד החוג הפנימי המצומצם של אנשי המקצוע. קורא זה איננו צריך להיות מצוי גם אצל הלך הרוח הרווח בקהיליה האקדמית, כי לא כושר ההוראה אלא הישגי המחקר קובעים את מעמדו. אבל המחבר, המוסר בגוף שלישי את דברי הגיבור יודע עובדות אלה. ועל כן, או שהוא שם ל- לעג את גיבורו או שהוא שותף לתקותו. בשני ה- מקרים כאחת התוצאה היא קלושה למדי.

אמנם כבר בפרק ג, נוקט הגיבור לשון ולגרית בדברו על שליחותו: הרעיון לטפס על קתדרה אקדמית הפס אותי בעונת הפטלה שבהופעת הקיץ הראשונה... (20).

מי שהטיפוס המגושם על קתדרה עשוי לתפוס אותו בעונת הפטלה בפרק אחד, ולעורר בו את אמונת הבחירה בפרק אחר, הוא גיבור שעשוי, אולי, להתיקבל על דעתו של סוג מסויים של קוראים, נאיביים מאוד, קוראים הרחוקים ביותר מעולם האקדמיה ומושפעים עדיין ממייתוסים של עבר, כאשר אוניברסיטה היתה אוניברסיטה. אפילו יעטוף המחבר את הדברים במעטה של שגעון ויאשפז, לזמן מה, את הגיבור — לא ייעשה אמין יותר. לא יציג גיבור תמי הוגי בתמהוגיותו.

לא ערכו של הספר הניע אותי לשתף את הקורא בתהיות אלה. הנושא בכללותו — עיצוב איש האוניברסיטה בסיפורת הישראלית, כביטוי להתמודדות עם המציאות — הוא המעניין. זיקתם של חלק מן

הסופרים לעולם האוניברסיטה מעורר ציפייה לעדות ספרותית על המתרחש בתחום זה. עתה, כאשר השפת עגנון (שתרם לנושא זה את גיבור „שירה“) הולכת ומתעמעמת, ומשנה-עניין בדרך ראיתו של סופר, שלקת על עצמו לטעת מציאות זו בתוך מסגרת רחבה יותר, שמאחוריה רקע של האבות החלוצים.

לז, בצורה פשטנית למדי, העלה רמזים להצטלבות במישורים השונים. דם הלוצי ודם של סוחרים. עבר והווה. חזון ומציאות. אם הספרות תראה לה כאתגר את ההתמודדות עם ההצטלבות הזאת, והספר הזה יעיד על הדרך, שלא תוליך למטרה, כי אז ימלא, בכל זאת, תפקיד חיובי.

*

מה, בכל זאת, אפשר למצוא ביצירה זו של צבי לוז מלבד הבטחות שלא קוימו והצגת הצטלבות כאפשרות להסברת המניעים למעשיו ולאורח חייו של הגיבור? אפשר למצוא סיפור תמציתי מחיי האבות המייסדים. הסיפור על סבו של דן נחומי. מסופר לא ישירות מפי יאיר סגל, איש האגדות הידוע מספר פורי לוז, אלא מפי המחבר, השם את הדברים בפי הגיבור הנכד. סיפור-אגדה מרתק למדי על נערה גיבורה מנויסטית מרוסיה שדבקה בבן הרב, שנעשה חלוץ וצמחוני, ומייסד קיבוץ ובמותו, זמן קצר אחר הולדת בתו, השאיר את האלמנה ואת היתומה לגורלן. מה האפשרויות הספרותיות הסמוכות בחומר מעין זה — על כך יעיד הרומאן גיא אוני של שולמית לפיד. צבי לוז נוטע את הסיפור הזה כרקע. חנה היא סבתו של האני המספר. אמה של חגית. וחגית, כאמור לעיל, היא סגפנית גאה. אשה שחיה אצל העושה של בעלה, כמסתכלת מן הצד. אילו בעלה היה נר

אנשי הבורסה בימינו, היא, בוודאי, לא היתה מתרשמת לא מן העליות ולא מן הירידות. אלא שאטור-מה היא גם כלפי בנה, אשר לשווא משווע לקצת תקשורת טבעית מעשה בן ואם. „חיוך סגור לא-ניכר כמעט נמתח בשפתיה שנתרפו. כרגיל היו שפתיה קמוצות“ (21). זהו אחד המאפיינים של האם, אשר צריכים לשכנע את הקורא, כי התנהגותו המוזרה של הבן יש לה על מה שתסמוך.

טבעי הדבר, שיש לו לאדם גם סבא וסבתא מן הצד האחר. מן הצד של האב. הללו, מסתבר, היו מן הקוטב האחר. קוטב הממון כנגד קוטב החלוציות. עד מלחמת העולם השנייה נהגו לבלות את הקייצים, בהרי הלבנון. בשעה שהספר נכתב לא עלה כדעת המחבר, כי הנכד עלול יהיה לבלות את החורף בהרי הלבנון. איגני יודע אם במעשה ההצטלבות הוא ביקש לנקוט עמדה כלפי המצב הפוליטי בשנות השמונים. כגון, שכן הזיווג החלוצי והרכושני לא יכול לצמוח דגם משופר יותר מן הגיבור הכושל. יאיר סגל, לפני מותו, „אינו מצטער לגמור כבר, ושלא לראות עוד מה שי הולך וקורה במקומו“ (174) הכל, בעיניו מתקלקל. מה שמנסה הנכד האקדמאי להטיף מן הקתדרה בשם עורי הסוציולוגיה הוא מה שיאיר סגל חושב על מקומו שהתקלקל:

זה היה מקום טוב, אמר. כי שיודע, יודע יהיה זה המקום הטוב ביותר כמישך עיבוד שנים. רק שישיים וכמה שנים עברו וכפר לא רוצים לזכור, לא רוצים לזיזת מי היו האנשים הראשונים ואיך היו המעשים הראשונים... אף אחד לא מתעניין בכוננות ראשונות, רק בתוצאות; רוצים עובדות, רוצים מכפריים, רוצים לאכול את טוב הארץ... (שם).

והפתרון, שבו הוגה דן נחומי, מעורר בלבי אהדה גמורה. לדלג על המצב הנוכחי ולשוב אל ימי החלוציות. אל החזון, אל הפשטות. אבל כדי שמסר כזה יעבור, באמצעות הספרות, הוא זקוק לעוצמה ספרותית. על היעדרה של זו בספר הנר-כחי אני מניצור.